

Изразак из Египта

Предмет: Старозаветна историја

Ненад Божовић

Београд, 25.10.2017.

Литература

- Д. Милин, *Старозаветна историја*, 128-133.
- Д. Милин, *Велики бројеви у Старом Завету*, у: *Сабрани списи*, 316-319.
- Ц. Дрејн, *Увођење у Стари Завет*, 52-59.
- М. Куган, *Оксфордска историја библијског света*, 94-116.

Египатска цивилизација

Хронологија

Ранодинастички период	1. династија	око 3000 – 2570. г. пре н. е.
Старо царство	4 – 8. династија	око 2570 – 2140. г. пре н. е.
Први међупериод	9 – 11. династија	око 2140 – 1955. г. пре н. е.
Средње царство	12. династија 13. династија	1955–1750. г. пре н. е. 1750–1600. г. пре н. е.
Други међупериод (Hyksôs)	14 – 17. династија	1715–1540. г. пре н. е.
Ново царство	18. династија 19. династија 20. династија	1540–1293. г. пре н. е. 1293–1190. г. пре н. е. 1190–1070. г. пре н. е.
Трећи међупериод (Либијски период)	21 – 23. династија	1070–712. г. пре н. е.
Етиопљански период	24. династија	712–664. г. пре н. е.
Саиски период	25. династија	664–525. г. пре н. е.
Персијски период	26 – 30. династија	525–332. г. пре н. е.
Птолемејски период		304–30. г. пре н. е.
Римски период		30. г. пре н. е. – 337
Коптски период		337–641. г. н. е.
Арабљанско освајање		641. г. н. е.

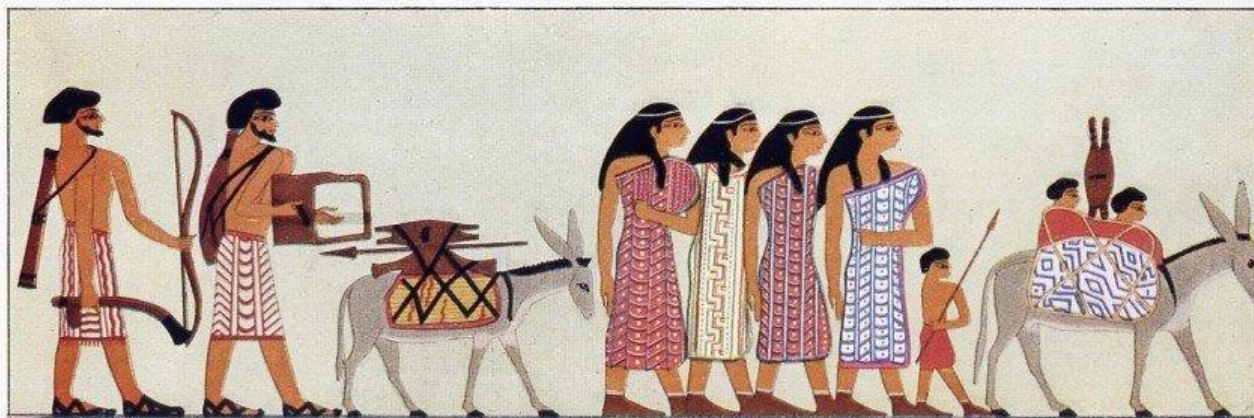
Сателитски снимак области Египта и Синајског полуострва

Египат у 19-18. в. пХ

- Северни (Доњи) Египат: Унутрашњи немири, кризе и опадање (Д. Милин, „сељачка револуција“)
- Ископавања у делти Нила: долазак великог броја исељеника из Ханана – семитско становништво (Куган, 70)
- Народ Хикса – Семити (можда Хананци), политичка доминација северним Египтом, престоница Аварис око 1700. г. пХ
- Порекло речи Хикси: египатски *хекау хасут* – „владари страних земаља“ транскрибовано на грчком као Хикси.
- Хикси примили египатску културу

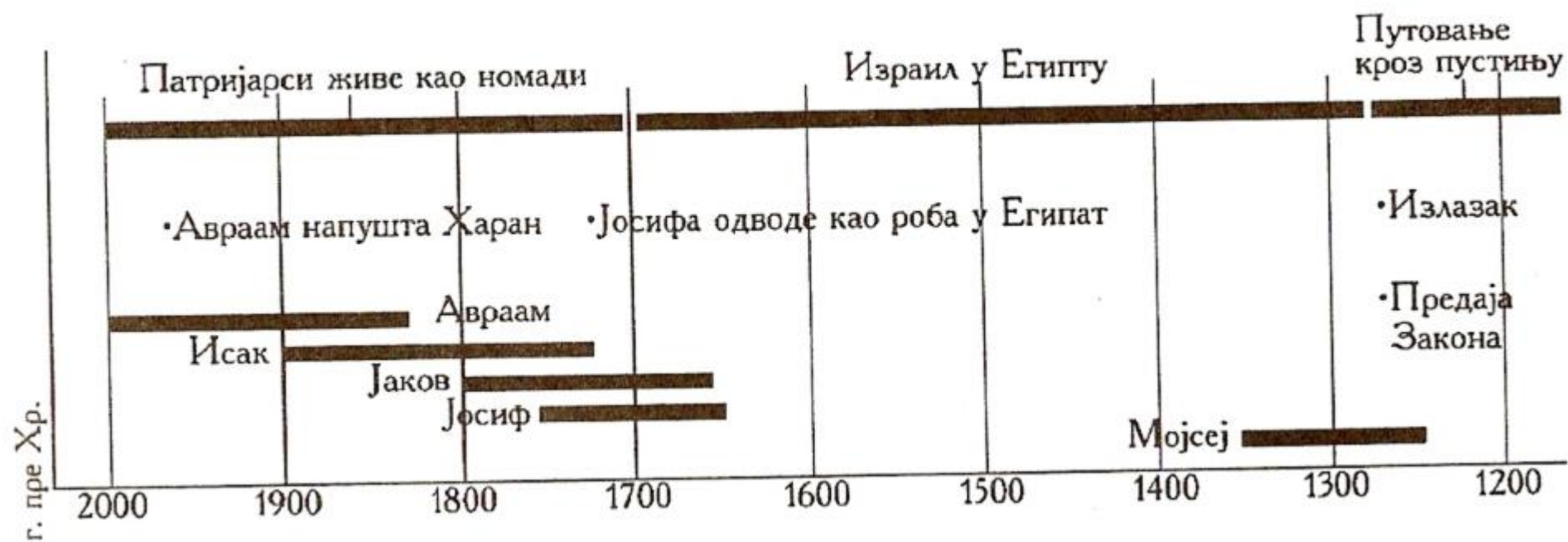
Семитски номади долазе у Египат, зидна слика, Бени-Хасан, XIX в. п. Хр.

Јосиф у Египту

- Долазак Јосифа око 1720. пХ (Египат богата област у којој има хране)
- Успон Јосифа под Хиксима? А) однос Египћана према номадима и Семитима (Пост 46, 34) Б) вредновање вештине и способности независно од порекла
- Добро познавање египатских обичаја у библијском тексту: а) имена: Псонтомфаних („бог каже, нека живи“), Асенета („она која припада богињи Нет“), Потифера („онај кога је дао бог Ра“)
- Четрдесетодневно балсамовање Јаковљево и Јосифово
- Јевреји су носили браде, Египћани нису, осим фараона који је носио вештачку браду

Хронологија

Основне теолошке поруке патријаршких приповести

- Бог није приказан као нека удаљена, безлична сила, већ као лично присутан, кога се тичу свакодневни проблеми људи.
- Лично, живо искуство Бога кључни елемент за опстанак Израиља као и за уређење свакодневног живота.
- Средишња теолошка мисао: Богу се може веровати да даје и испуњава велика обећања – свака нова генерација прима поруку о Божијем Промислу и у њему активно учествује.
- Божија имена: Аврам, Исак и Јаков Бога називају „Ел Шадај“ (Свемогући Бог), „Ел Елион“ (Бог Вишњи), али га не називају Јахве, ово име се открива тек Мојсију.

Књижевна и историјска позадина библијског извештаја о Изласку

- Излазак има историјско језгро, али је пренешено у епској књижевној форми са својим хиперболама и драматиком

Књижевна и историјска позадина библијског извештаја о Изласку

- У извештај о Изласку се уноси таман толико података да се осигура његова историјска заснованост, али је главни циљ теолошка порука текста
- Не именује се ниједан фараон који се помиње (нити у време Аврама, нити у време Јосифа, нити у време Мојсија)

Египат од 16-13. в. пХ

- Протеривање Хикса око 1560. г. и нови процват Доњег Египта (северни Египат) под 18. и 19. династијом: Тутмес III (велики државник и генерал 1479-1425), Ехнатон (1352-1336)
- Смена власти: „фараон који не знадијаше за Јосифа“ Изл 1, 8 – могућа сарадња са Хиксима и промена положаја под египатском влашћу
- Библијски фараон неименован: за време ког фараона се десио Излазак?
- Фараон Сети I (1317-1301), Мојсијево бекство у Мадиям, али „послије умре цар мисирски“ (Изл 2, 23)
- Фараон Рамзес II (1279-1213), једна од најдужих владавина, походи за поновно враћање Ханана под Египатску доминацију, највероватнији кандидат за библијског фараона у Изласку
- Фараон Мернептах (1213-1203), победа над хананском коалицијом, подигао стелу око 1209. г о покорјењу народа на којој се помињу и Израиљци – значи да су већ у Ханану

Живот Јевреја у Египту

- Умножење Израиља, тешки послове да граде Питом и Рамесу
- Египатски извори наводе да странци раде на обављању рада на пољима и на грађевинским пословима
- Изл 5, 7-19 – прављење ћерпича – насушна потреба Египта где дрвета и квалитетног камена није било много

Време Изласка

- Нема археолошких сведочанстава о разарањима током пошаста, као ни остатака током путовања кроз Синајско полуострво
- Нема помена у египатским изворима о Изласку
- Не именује се ниједан фараон
- О времену Изласка закључује се према посредним подацима
- Јосиф Флавије: Излазак у 16. в. пХ заједно са протеривањем Хикса – постоје археолошка сведочанства о низу освојених мањих области у јужном Трансјордану (Моав, Едом, Амон) током 2. м. пХ
- Проблем хипотезе Јосифа Флавија: предугачак период судија и поистовећење избављења Израиља са протеривањем Хикса

Време Изласка

- Најприхваћенија хипотеза: Излазак се десио крајем 13. в. пХ (између 1250-1230)
- Аргументи у прилог ове хипотезе:

А) полазак уназад од хронолошких оквира освајања и насељавања у Ханану

Б) археолошка ископавања умножавање малих руралних насеља око 1200, концентрисаних у планинским областима јужног Ханана (једноставна култура, различита од хананске) што се поклапа са израиљским освајањем брдског, руралног подручја са леве и десне стране Јордана

В) Мернептахова стела – година 1209. спомиње Израиљ у Ханану, значи да су већ ту

Г) један број археолошких локалитета западно од Јорданау том добу садржи слојеве уништења

Личност Мојсија

- Име Мојсије је египатског порекла (Мозе) као и имена Мирјам, Арон, Финес, Мерарије итд, од корена *msu* што значи „рођен“
- Имену Мозе недостаје први део одн. теоним (нпр. фараон Рамозе – „бог Ра је рођен“, Птахмозе – „бог Птах је рођен“)
- Први део имена вероватно уклоњен да би се избегле политеистичке алузије
- Јеврејски се изговара као Моше (па је тако настала етимологија из Изл 1 – „из воде извађен“)
- Питање Мојсијевог боравка на египатском двору

Личност Мојсија

- Мојсије се не помиње у египатским изворима
- Сумње у историчност Мојсија
- Сигмунд Фројд: Мојсије је био египатски свештеник који је преузео монотеизам од фараона Ехнатона (то је тврдио и египатски историчар Манетон) – произвољне тврдње
- Разлике између Ехнатовог „монотеизма“ и Мојсија (Ехнатон-Атон, Мојсије – Јахве, Атон није Јахве, тј. Јахве није бог сунца)
- Иако не постоје ванбиблијски подаци о историчности Мојсија, његов лик је од најутицајнијих у људској историји те је просто немогуће да није постојао

Путања Изласка – почетна тачка

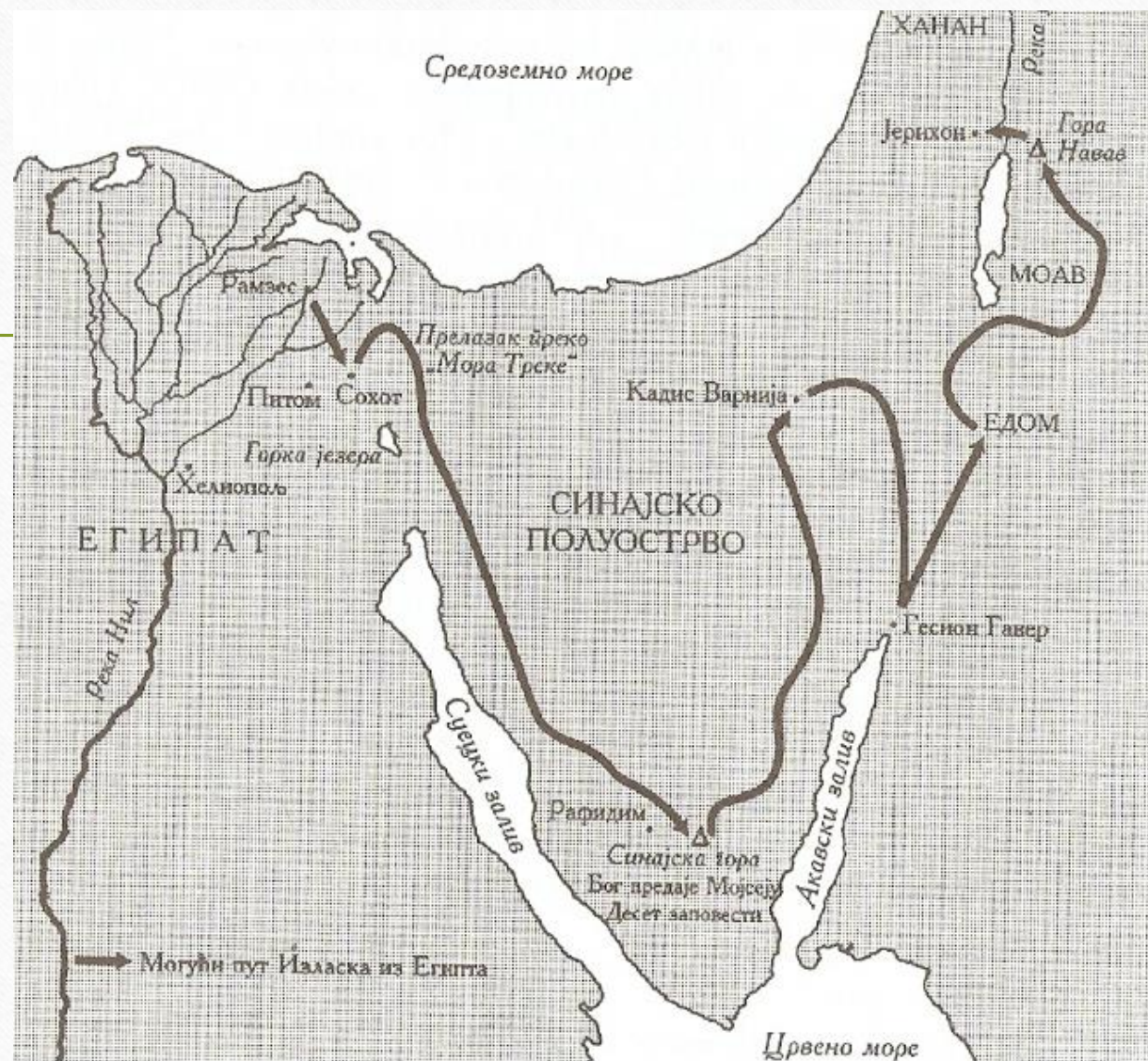
- Жанр итинерара – потврђена античка књижевна врста – географија античких путева
- Библијски итинерари записани знатно касније и то из већег броја извора, а неки од тих извора су старији и од времена Изласка
- Многа места се не могу поуздано идентификовати, од 30ак поменутих у Библији само 3 се могу лоцирати
- Област Гошен (библ. Гесем) источна делта Нила – област погодна за сточарство – Израиљци су били одвојени и могли су да чувају своје обичаје
- У Гошену је било доста простора за испашу, остајало је након жетве
- Град Рамеса – Пер-Рамзес, престоница Рамзеса II у делти Нила, почетна тачка Изласка
- Кадис-Варнија – данашњи Тел-ел Кудеират

Пућања Изласка – руте преласка

- Место „преласка“? „Yam suf“ – „Море трске“ или Црвено море
- „Море трске“ – тршчаник, мочварни крај источне делте
- Црвено море (теза преласка на горњем ободу и теза прелаза на доњем крају)
- Теза преласка преко акабског залива ка Мадијану
- Највероватнија теза: „Море трске“

Путања Изласка

- Мапа по Дрејну, стр. 56
- Хипотеза о северној и јужној рути
- Северна рута тешко остварива због стражарских чета на путу од Египта ка Ханану
- Јужна рута вероватнија, због мале насељености и спорадичних оаза – добра рута за Излазак

Путања Изласка – питање локације Хорива/Синајске горе

- Двојако именовање горе на којој је примљен Закон, једна или две планине? Мадијам?
- Данас се обично узима врх на Синају под називом Џебел Муса
- Оснивање монаштва на Синају утврдило је нека места која се помињу у Библији (нпр. манастир свете Катарине)

Планина
Синај —
Џебел Муса
(Египат)

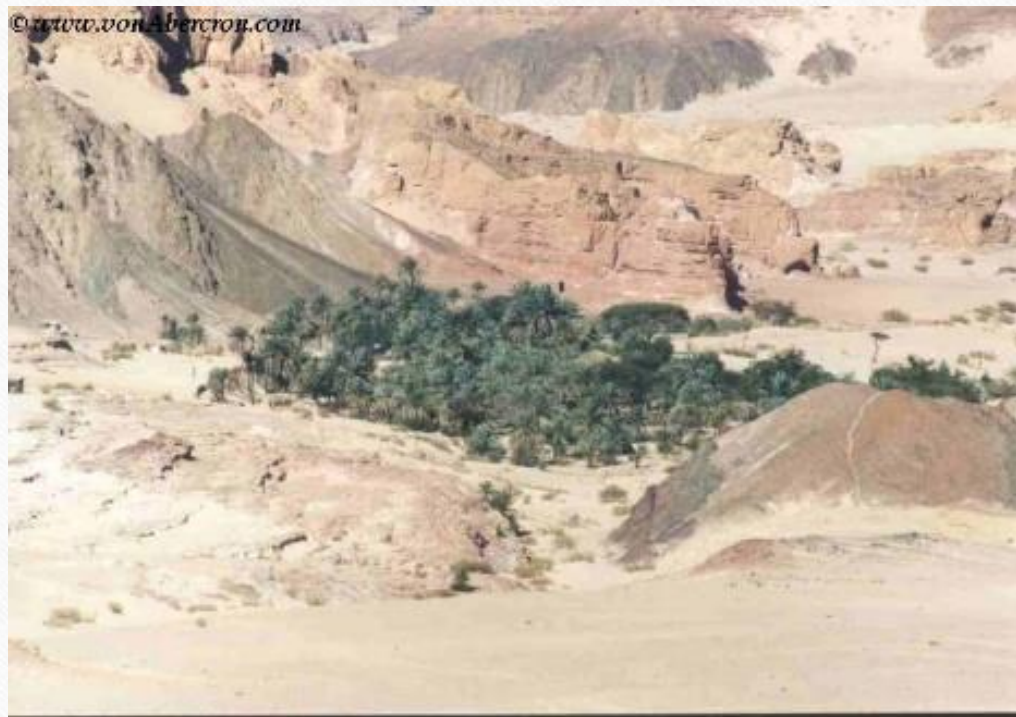

Библијски бројеви у извештају о Изласку

- Чланак проф. Милина, Велики бројеви у СЗ
- Двосмисленост речи, разлика између „елеф“ и „алуф“ – хиљада и род/породица/глава рода: 600 породица или 600 хиљада
- Податак од 600 хиљада ратника без жена и деце преувеличан – 2, 5 милиона људи (за 400 година са 70 Јаковљевих потомака на 2, 5 милиона)
- Колона по десеторо била би дуга 242 км, а прелазак би трајао месец дана
- Насељеност земље у 13. в. пХ мала (Египат тада имао око 2, 8 милиона људи)
- Две бабице, Сефора и Фува
- Реалнији број око 10000 људи (Д. Милин)
- Бен Гурион: 600 породица
- Епизирани извештај о историјском догађају, извештај писан доста касније, доста редактора

Стајалишта у пустињи - оазе

- Ain-Khudra, 8
км од
манастира
свете Катарине

Стајалишта у пустињи - оазе

- Wadi-Gharandel
– библијски
Елим?

Ратови у пустињи

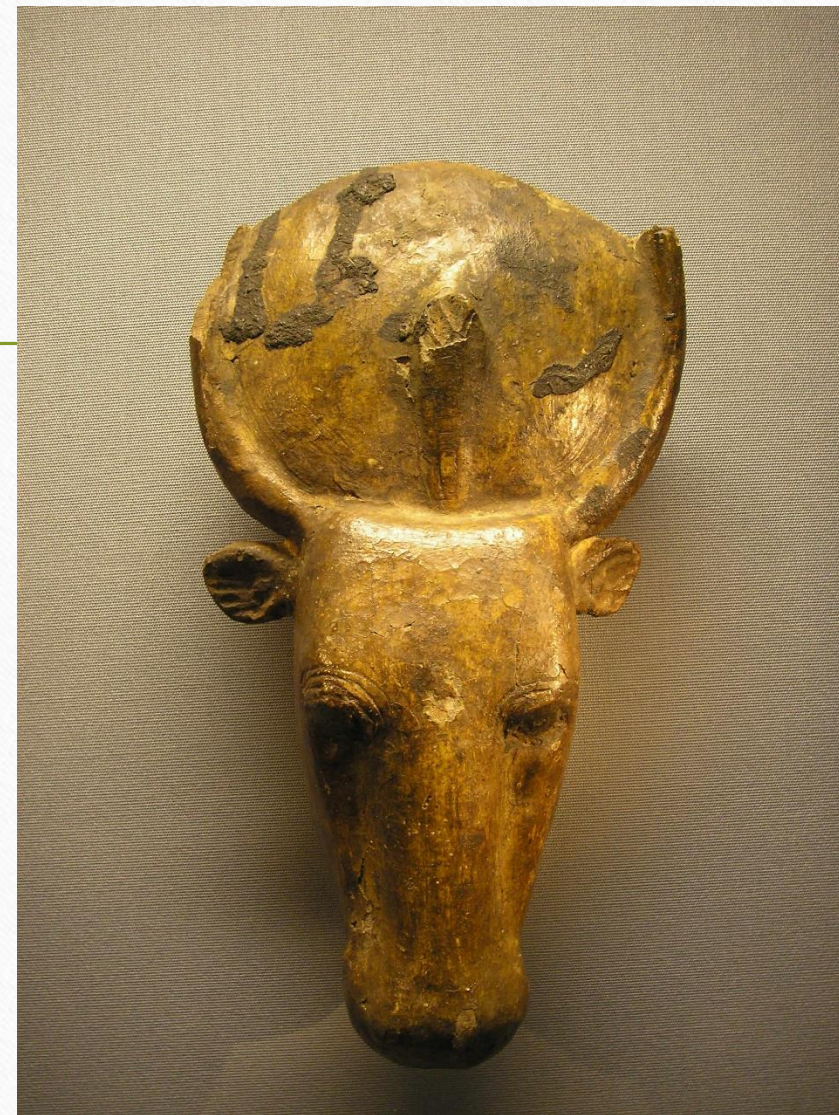
- Напади локалних племена, ратови и окршаји (нпр. рат са Амаликом)
- Жеђ, глад и побуне
- Побуне против Мојсија - губљење обичаја

Мана

- Лишће тамариска покривено смоластом масом као иње која се једе
- Мана – ситне беле куглице пуне скроба и шећера, које лочи ваш која једе лишће тамарикса као храну за ларве
- Бедуини их и данас скупљају ујутру док се током дана истопе
- Мана касније поистовећена са „небеским хлебом“
- Бог је Израил водио путевима где су наилазили на доста мане

Златно теле

- Култ египатског божанства Аписа (Хеп); злато означава додир „трансцедентног, божанског“; фигура бика (радије но теле) симболизује снагу и потентност и коришћена је да се означи Јахвеова снага и сила којом је народ извео из Египта - идолопоклонички концепт
- Касније помињања златног телета 1Цар 12 – Јеровоам у Ветиљу
- Култ бога олује – Хадада (сиријско-хетитско божанство)

Таблице Закона

- Таблице Закона – Изл 20-23 (Књига Савеза) или Пнз 5, 6-21 (само Десет заповести)?
- Мојсије ломи првобитне таблице
- Смештање у Ковчег Завета
- Рембрант: Мојсије ломи таблице (слика десно)

Ковчег Завета

- Ковчег од дрвета ситима, опточен златом
- Златни бечузи и преворнице за ношење
- Покривен златном плочом (капорет) са два херувима
- Ковчег и таблице изгубљени
- Теорије о Ковчегу – један од најинтигантнијих археолошких артефаката

INSIDE THE TEMPLE

(Cutaway view)

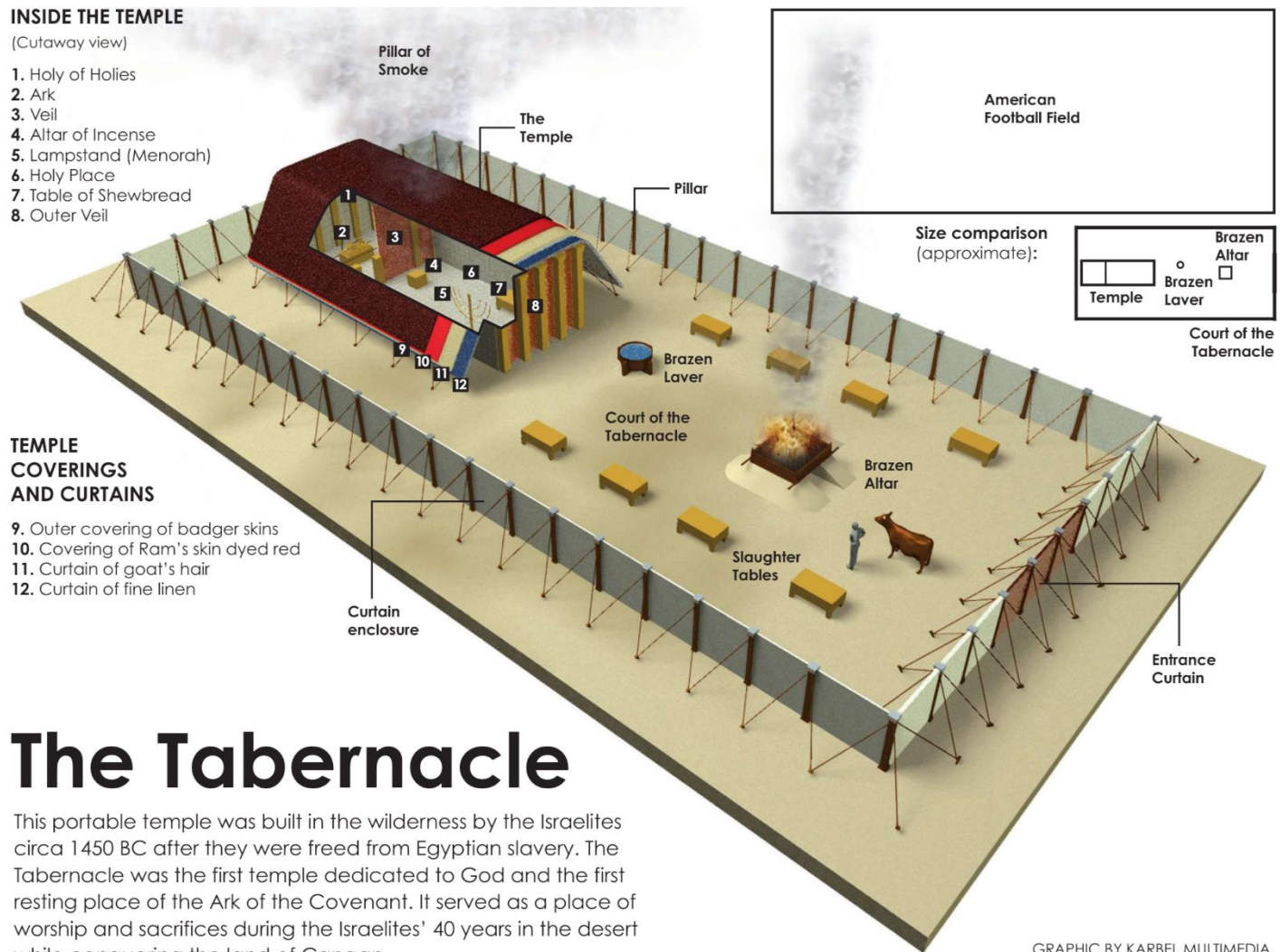
1. Holy of Holies
2. Ark
3. Veil
4. Altar of Incense
5. Lampstand (Menorah)
6. Holy Place
7. Table of Shewbread
8. Outer Veil

TEMPLE COVERINGS AND CURTAINS

9. Outer covering of badger skins
10. Covering of Ram's skin dyed red
11. Curtain of goat's hair
12. Curtain of fine linen

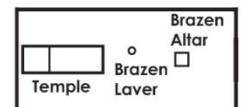
The Tabernacle

This portable temple was built in the wilderness by the Israelites circa 1450 BC after they were freed from Egyptian slavery. The Tabernacle was the first temple dedicated to God and the first resting place of the Ark of the Covenant. It served as a place of worship and sacrifices during the Israelites' 40 years in the desert while conquering the land of Canaan.

American Football Field

Size comparison (approximate):

Court of the Tabernacle

Entrance Curtain

GRAPHIC BY KARBEL MULTIMEDIA,
COPYRIGHT 2008 LOGOS BIBLE SOFTWARE

Скинија

- Структура
- Материјали
- Скинија
- „размонитрана“
након градње
Соломоновог храма
- Сасуди Скиније
пренети у Храм

Теолошка порука Изласка

- Бог није Бог „јаких“, већ Бог „робова“
- Бог је делтан – „Онај који јесте“, Који је присутан
- Тајна имена: Божије дело је отпочело у прошлости, траје у садашњости и наставља се у будућности
- Израилъ настаје као народ (нација), али не само као етничка, већ пре свега као богослужбена заједница – Савез са Богом
- Теологија Савеза

Бог се
„ушаторио“
међу народом
– заједница
окупљена око
Јахвеа (уп. Јн
1, 14)